

EVÂMÎR-İ AŞERE VE RABB'İ HÂSS

İzzeddin

Mâdem ki kitâb-ı tekvin insandır, öyleyse Mûsâ'nın beş kitabı esfâr-ı hamse ile kasd edilen hurûcun (çıkış) nefsinden hurûc, Levi ise (ki mânâsı bağlanmaktır) Rabbine (veya Rabb'i hâss'ına) bağlanmak mânâsını taşır. Tora veya töre ise kaide ve nizâm demektir. Nizâmın şartı ise fitrâta tâbi olmaktır. Bu biât evâmîr-i ilâhi ile te'dib olunur. Allah'ın kelâmı fitrât olduğundan, evâmîr-i aşere'ye münâsebeti insânın kendi kitabından olan nasîbidir. Tevrat-ı şerîfin emirlerine karşı gelenin katl'i vacibtir denilmesi, insanın kendi fenâsını yine kendi eliyle hazırlamasındandır. Bunun için Allah'ın verdiği canı yalnız Allah alır denilmiştir, çünkü katl-i nefsin fâili asla mechûl olamaz. İnsân taleb eder, Allah da bu talebe icâbet eder zirâ Allah her duayı işitir.

Bu mânâda Evâmîr-i aşere ile Rabb'i hâss'ın alâkası üzerine tefekkür ettim.

Karşımda başka ilahların olmayacak...

Bu emre itaât abdin nefsinde "iyyâke na'bûdü..."¹ şeklinde sem' olunur.

Bunun için: "Haktan gayrısına şahadet olunmaz her nereye kılınsa nazâr" denilmiştir. Böylece bu kelâm Allah'ındır denebilir, çünkü bu söz ef'âlî veyâhut esmâî olsaydı "*her an bir şendedir*" hükmü geçerli olurdu. Çünkü her an bir şende olması tekâllübündendir ve tekallüb isimleri arasındadır, halbuki "*karşımda ... olmayacak*" denmiştir. Karşısında olmak hudûdiyettir. Haddini bilmek takyîd ile olacağından, kayıtlardan âzade eylemek mâluma terstir. Çünkü takyîd Onun isimleri arasındadır.

Bu emir tevhîd hükmündedir. Çünkü *karşısı* vardır, ama karşısında kendisinden gayrısı yoktur. Esmâî cihette bu emrolunan hakikat, her zerrenin bir isim altında olduğu, her ismin ise Allah'ı tasdik ettiği yönündedir.²

Kendin için oyma put, semâda yahut arzda olanın, yahut arzın derininde sularda olanın hiç sûretini yapmayacaksın, onlara eğilmeyeceksin ve onlara ibadet etmeyeceksin...

Kanaatimce bu emir "kendine oyma put yapmayacaksın" demesi ile tamam olur. Kalanı ise tafsîlattır. Zirâ oyma puttan kasıd irâdeyi cüzziyedir. Bu, kendi arzu ve muradını irâde-i ilâhiyyenin hükmüne üstün tutmaktır anlamına gelir. Ancak insanın fitrâtı, irâde-i külliyeye tâbi olduğundan ve ona karşı gelinemeyeceğinden kendini azaba sokan yine insândır. Fitrât

¹ Kur'an Fâtîha Sûresi 4 "...iyyâke na'bûdü ve iyyâke nesteîn..."

² Ahmet Avni Konuk *Füsus'ül Hikem Şerhi'nden* "Zirâ her bir zerre esma-i ilâhiyyeden bir ismin sûretidir ki, o ismin cemâli onda zâhir olmuştur."

Allah'ın hükm-ü vâcibi (kelâm-ı ilâhi) olduğundan, ona karşı gelmek, Rabbine, ism-i hâssına karşı gelmesi demektir.

Esmâ-i hâss Allah'ın insanı Rabb ismi ile halketmesidir. İnsânın bundan başka dîni yoktur. Zâhiri dinler olarak bilinen tarîkler toplu yaşamanın gereklerine göre düzenlenir. Gerçekte ise dînin zâhiri bâtında olanın zuhur kaydına çıkmasından ibarettir. Ya'ni ism-i Mûsâvîr üzere halk olunan bir insanın san'at icrâ etmesi dinin (dininin) zâhiresidir.

Böyle tefrik olduğunda batıl dinlerin hükmü yokmuş gibi görünür. Oysa dîn-i âm adaletin tahsis edilmesi adına peydah olunmuştur. Abdinin eliyle yapan yine Hak'tır, lâkin farklı bir isminin kudretiyle. Belki Hakîm veya Mûdill ismi ile...

*Rabbissemâvâti vel ardı ve mâ beynehum.*³ Semâvat kelimesi ile kasd edilen makâm-ı tenzîh, ard kelimesinden maksad ise makâm-ı teşbîhtir. Lâkin Allah ne semâda ne de arzdadır, semâ'nın ve arzın arasında i'tidâldedir. Zirâ insânın yüzünü bilâ istisna semâyâ dönmesi ism'i celâl'i ilâh edinmesine, arz'a dönmesi ise ism-i cemâl'i ilâh edinmesine neden olur ki bu da *oyma putun* bir diğer mâhiyetidir. *Lâ ilâhe illâ Allah*, bu ilâhların mabdeinin Allah olduğuna, kemâlinden gayrı celâl ve cemâlin olmadığına bir hükümdür.

Rab'in Yahova'nın ismini boş yere anmayacaksın...

Rabb isminden murâd, Rabb'i hâss'tır. Rabb'in isminin boş yere telaffuzu insana men edilmiştir. Bundaki kasıt esmâi kudreti boşa harcamanın men edilmesi cihetindedir. Zirâ insanın gerçek serveti budur ve bu serveti isrâf etmek semâvi zenginliğini hebâ etmek demektir.

Hz. Muhammed kitabı elleriyle yazdığını söylediği insanları, onu parayla satmamaları konusunda uyarır.⁴ Zirâ herkes kitabını kendisi yazar, ancak nefsinin arzularına ilâhîlik yükleme gayretine girenler Hak diye bâtıla saparlar. Bunlar Allah'ın kendilerine lûtfettikleri kudreti hebâ edenlerdir.

İsa Mesih ise bu zenginliği nefis domuzunun önüne atmamaları konusunda şâkirtlerini uyarır. Domuz insanın kadr-ü kıymet bilmeyen, vefâdan bîhaber nefsidir. Bu nedenle İsa, dostlarına "hükmetmeyin ki, hükmolunmayasınız, çünkü ne hükümle hükmederseniz onunla hükmolunacaksınız" diye tebliğ eder ve mukaddes olanı (nefs) köpeğine vermemeleri konusunda onları uyarır.⁵

Allah'ın *kenzi mahfî* olan ismi insânda vefâ ile zevk olunur. Bu Rabb ve râbitadır, bu Hak ve tahakkuktur, bu zevk-ü sefâdır, bu ilimdir, hâldir, neş'edir. Bu bâbda Kitmir dahi müslümandır, Rabb'in kapısında sessizce oturur.

³ Kur'an *Nebe Sûresi* 37: "Semâvatta ve yerde ve bu ikisinin arasındakilerin rabbidir."

⁴ Kur'an *Bakara Sûresi* 79: "... Kitabı elleriyle yazıp az bir paraya satmak için, "Bu Allah katındandır" derler! Ellerin yazdıklarından ötürü vay hâline onların!"

⁵ İncil *Matta* 7:1-6

Sebt'i takdis etmek için onu hatırında tutacaksın. Altı gün işleyeceksin ve bütün işini yapacaksın, fakat yedinci gün Allah'ın Rab'e Sebt'tir. Sen ve oğlun ve kızın, kölen ve cariye ve hayvanların ve kapılarında olan garibin hiçbir iş yapmayacaksınız...

Her insan Rabb'i hâss'ı üzere mütekevindir ve bütün hayatı rabbine abdiyetle geçer. Bu nedenle her insan Rabbi ile rızâ hâlinedir, ancak Allah bundan râzı olmayabilir. Çünkü Allah, Rabb'ül erbâbtır ve insanın râbitasını diğer esmâdan kesmesine rızâ göstermez.

İnsan, fiilleri ile Rabbine murâbittir ama varlığıyla da Allah'a bağlıdır. Bu nedenle hayatı Rabbine muhabbetle geçse de *Abdullah'a* davet edilir. Zirâ o mertebede rabbe kulluk deccallık isnâd olunur. Allah'ın kulu olmak fark içinde cem'i nazârı mecbur kılar.

Abdullah'ın mertebesine ma'rifet denildiğinden, sebtin mürşîd-i kâmile mahsûs olduğu kanaatindeyim.

Babana ve anana hürmet edeceksin...

Bu da'vet Rahmân ve Rahîm olan Allah'adır.

Esmâ, isim kelimesinin çoğulu mahiyetindedir. Çoğuldur çünkü *Rahmân* ve *Rahîm* olarak farka çıkarlar ve yine *Allah* ismi ile câmî olurlar. Rahmân ve Rahîm esmâsı Allah'ın insân ile ünsiyetidir. İnsân, meyline göre bu esmâyı kendinde ya *cemâl* ve *celâle* ya da *şedîd* ve *kezme* iletir. İnsanın kezmin hicâbından kurtulup kendini setreden dalâlet perdesini yırtması ve kâzım olması hürmetten geçer. Lâkin hürmet nefsinin Hak bildiğinin önünde alçaltmak olduğundan, edep hâsıl olur. Bu Hak bilinen bâtil olsa dahi, hürmet edilene biât, hâlis olanları içine düştüklerinden kıyâm eder.

Bu mesele zâhirde ana-baba üzerinden anlatılmıştır. Hakk'ın nezdinde Rahmân'dan ve Rahîm'den başka ne ana vardır ne de baba.

Katletmeyeceksin...

Bu emrin gâyesi zâhiren hiç bir nefse zûlm edilmemesi cihetindedir. Fakat "müşriklerin katli, Allah yolunda gayretten dolayı emr olunmuştur. Ve gayret "gayriyetten" müştaktır. Binâenaleyh, bir kimse Hak yolunda gayret etse, kendisinin ve muhitinin Hakk'ın gayrı olduğunu isbât etmiş"⁶ olacağından katl'e kalkışmak müşrik olmaktır.

Cihât ise insanı Hakk'tan perdeleyen nefse yönelik olduğundan, katli makbul sayılmıştır. Zirâ nefsin katli, irade-i nefsin reddi olduğundan makbul fakat nefis, nefis cihetinde tecelli edip hayy esmasına murâbit olduğundan onun katli makbul değildir. Belki bu katli hükmü esmâ'î âmdan yüz çevirmeye işaret etmektedir.

⁶ Ahmet Avni Konuk *Füsus'ül Hikem Şerhi'nden*

Zirâ insan bir ism-i hâss üzere halk edilmiş ancak ondaki terakkisi esmâ'i âm'ın rızâsına muhtac kılınmıştır. Bundan sebebiyet esmâyı âm'mı red veya *gayr* adletme, Allah'ı inkârdır. Kemâlin tahakkuku karşılıklı rızâ (*râziyyeten mardiyye*) olduğundan i'tidâl emrolunmuştur. Çünkü râbitayı hepten kesmek, kendisinde baskın olmayan bir ismi reddir. Halbuki Esmâ'ül Hüsnâ Allah'ındır. Bir isimden yüz çeviren, Allah'tan yüz çevirmiş olur. Bu babta i'tidâl üzere olunmaz ise insan nefsiyle başbaşa kalır.

Kendiyle başbaşa kalan nefis vehm ile imtihan edilir. Vehmî kudretin ise esmâ'i âm'a râbitası kesik olduğundan insanda deccallik hâli hâsıl olur. Zirâ nefsanîyet, isimleri ayrı görmek, Şeytânîyet ise bir ismin ilahlığı kaidesidir. Bu hâl insanda deccallik olarak tecelli eder. Deccal, esmânın birliğini göremediğinden Rahmân'ın zıddı olarak kabul edilir.

Buna mukâbil bir isme kalbini açan onda tekallüb eder ve Hakk'ı isbat etmiş olur. Lâkin bu da itidâl üzere olmalıdır. Aksi halde 'zina etmeyeceksin' emrine riâyet edilmemiş olur.

Zina etmeyeceksin...

Zirâ bütün esmâyı muhit olma arzusu kâmillik dâvâsıdır. Oysa kâmil olan Allah'tır. Her insân bir belki bir kaç esmâ üzerine halkolunduğundan, diğer isimler onun için gayrıdır. Ve insan esmâ'i yakınlık duyduklarından hoşnut ve râzı olur. "Her kuşun hem cinsiyle uçuşması" sözünden bunu anlıyorum. Zirâ 'esmâ-i hâss' insanı Rabbine yaklaştıran en kısa yoldur (sırât'el müstakîm)⁷, 'kuş' ise yükselmeye, ulûvv'a işarettir.

Hz. Muhammed'in miracının, Hz. İsa'nın göğe yükselişinin, Hz. Mûsâ'nın dağa çıkışının esmâ'yı hâssa yükselişe işaret olduğu fikrindeyim. Mesela Mûsâ Tur dağındayken Rabbi (esmâ'i hâssi) ile muhabbeteydi. Aşağıda bekleyenler ise Mûsâ'nın esmâ'yı âm'mıydı. Yanlarına geri döndüğünde onları Hakk'tan yüz çevirmiş buldu. Halbuki onlardan (âmdan) yüz çeviren Mûsâ'nın kendisiydi. Dağa çıkmasıyla kavmini tenzih etti, ancak Rabb'i ona söylemeyi bitirince, "in" dedi.⁸ Oda yere indi ancak halkını Hak üzere bulmadığı için onlardan râzı olmadı. Belki kendinden râzı oldu ama *onlarda* huzur ve neşe bulamadı.

Bu sebeple de vaâd olunan topraklara veya cennete intikâl etmiş lâkin duhûl edememiştir. Çünkü cennete girmek esmâ'yı âm'ma muhîr olmaktır. Fâni Efendi bu hususta şöyle buyurmuştur: "İnsan kendi esma-yı hassına yakın olanlardan huzur ve neşe, uzak olanlardansa sıkıntı duyar. Kendisi müsemmayı bulup ona kavuştuğundaysa tüm esmalar kendinin olacağı için hiç sıkıntı ve huzursuzluk duymamaya başlar ki, cennet yaşantısı denen de budur."⁹ Dolayısıyla vaâd edilen toprak *bi'ismillâh*'tir.

Haddini bilmeyerek mürşidlik dâvasına düşmek, hâl-i tecellisi vukû bulmadan kâmillik donuna bürünmek, kendisinde mündemiç olmayan bir ismin yükünü omuzlarına almaktır. Bu ise taşınması ağır yüküdür denilir ve Hakk'tan gayrısı *-ilâhe-* buna güç yetiremez. Bu meslek nâ-ehline haramdır, zirâ mürşîd-i kâmil Allah'tır.

⁷ Lütüfi Filiz *Noktanın Sonsuzluğu* Cilt 1 sayfa 254

⁸ Tevrât Çıkış 19:24

⁹ Lütüfi Filiz *Noktanın Sonsuzluğu* Cilt 1 sayfa 256

Çalmayacaksın...

Çalmak insanın mâliki olmadığı bir şey üzerinde Hak iddia etmesi olduğundan bu emir tamâha işarettir. Bu tamâh edilen eşya olabileceği gibi, Allah'ın bir ismi de olabilir. İsmе tamah etmesi, insanın halk olmadığı bir isim üzere davranmasıdır. Eğer bu bir latîfe olsaydı belki tiyatro olurdu, ancak insanın buna kendini inandırması ve hayâtı bu minvâl üzere yaşaması onu şirke düşürür. Şirk ise insanın kudretini, Hak, bâtil gözetmeksizin bölmesi demettir.

Her ismin kendine has kudretleri vardır. Bu kudretler aklî, nefsî ve kalbî câzibelere hâizdirler. Nasıl ki bir kral hüküm cihetinden kendi krallığı dışında siyâsi bir mevkiye sâhip olamaz ise kudretler de böyledir. Bunda inâd etmek cazibenin kudretine kapılmak olur ki buna meczûbiyet denilir. Dolayısıyla bu emirdeki mânânın esmâ çalgınlığı ile ilgili olabileceğini düşünüyorum.

Yine de bu, kırmızı renginin himayesi altında iken lazer gibi sadece tek bir renk olunması demek değildir. Çünkü insan bütün renkleri muhittir. Ama fitrâtında baskın rengi kırmızı iken yeşil gibi davranmak aklına, kalbine ve nefesine zulümdür.

Bu bahisle ilgili olarak Mevlâna şöyle buyurmuştur: “Ya görüdüğün gibi ol, ya olduğun gibi görün.”

Komşun hakkında yalan şehadet etmeyeceksin / Komşunun evine tamah etmeyeceksin, komşunun zevcesine, yahut kölesine, yahut câriyesine, yahut öküzüne, yahut eşeğine, yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin...

Komşu kelimesinden gaye esmâ-i âm'dır. Nasıl ki Hz. Mûsâ'nın kavmi ile kasd edilen esmâi hâss'a itibâr eden esmâ-i âm ise, komşu da insanın kendi nefis aynasıdır. Aklını, gönlünü, zevkini o aynada görür.

Komşuya hürmet etmek, Allah'ın merhametine sığınmaktır. Zirâ her insanın (her ismin) Allah ile olan gönül bağı ve muhabbeti farklıdır. Ve her ismin kudreti ayrıdır. Bir isimden vazgeçmek o ismin kudretine yüz çevirmektir. Kendini bu kudretlerden mahrûm eden, Kur'an'da “tard olan Şeytan” olarak anılır. Bu nedenle Şeytan müşrîk, Allah ahaddır. Şeytan irak, Allah yakındır.

Demek ki bu emr-i ilâhi Allah'ın esmâsı ile zevkte ve îtilâfta olmaya, ya'ni kullarıyla muhabbette olmaya çağırır. Lâkin onunla çekişmek Allah'a inâd etmektir, çünkü bütün isimler Allah'ındır. Ancak Onun isimleriyle mübadele ve mücadele olur, çünkü Allah her an bir şendedir.

Ek notlar

- Musevî teşbîh fitrî tarîke meyyâl olmak, İsevî tenzîh ise takyîd olunandan teâmül etmektir. İsa'daki ulûviyyet ancak tekallüb ile olacağından kalb makâmı (*kuddüs*) onun ismi ile zikr olunur. Belki Arabî'nin "*İsa'nın Rabb-i hâss'ı Allah'tır*" demesi de bundandır.

- Benî İsrâîl kendisini Mısır vilâyetindeki abdiyetten kurtaran Hakk'a biât etmiştir, zirâ Hz. Mûsâ, Rabb'in zâhirde tecelli eden sûreti idi, ve bu biâtlarından dolayı da Mûsâ'nın nübüvvetine dâhil olmuşlardı. Eğer ümmeti (esmâ'i âm'mı) onun fitrâta olan da'vetini dinlemeseydi, Mûsâ'nın nübüvveti Nûh'unki gibi olurdu ya da inkâr etselerdi Lût'unki gibi olurdu. Hem Nûh ve hem de Lût, halklarının inkârlarından dolayı ümmetsizdirler ve Mûsâ ümmetinden dolayı Mûsâ'dır. Zirâ İsa dâhil tenzîhe çağırın hiç bir nebînin zâhirde ümmeti olmamıştır. Mûsâ dahi Mısır'ı tenzih ettiğinden değil, vaât edilen toprakları teşbîhinden dolayı biât görmüştür.

Temmuz 2009, Erenköy